

pripovedovanje in pravljice danes

Ana Duša in Špela Frljic sta vodji Pripovedovalskega varieteteja v kavarni Union, namenjenega razširjanju »sodobnega pripovedovanja«.

“Mora ti bit' gušt, in to je to!”

Bil je mlad župnik, ki je prišel v vas in srečal dekle, ki mu je bilo še posebej všeč. Povabil jo je na sprehod, pa na še en sprehod, pa na še enega, dokler ni začutil, da je čas, da jo vpraša za roko. Dekle je privolilo, toda s strahom. Hotela se je poročiti, ni pa hotela otrok, saj so v tistih časih

ženske pogosto umirale pri porodu. Ni vedela, kako naj to pojasni ženinu, in na svoj zadnji dekliški večer je otrpla od strahu legla v posteljo. Imela je čudne sanje. Nekdo ji je povedal: če obrne mlinsko kolo v nasprotno stran od urinega kazalca, ne bo rodila. Potem je prišlo

*jutro, dekleta je odprlo oči
in kot blazno steklo v
mlin, kjer je zavrtelo
mlinsko kolo, prvič –
in je reklo »klik«, drugič –
»klik« – in nato še tretjič.
»Klik«. Še istega dne sta
se župnik in dekleta
poročila, živela srečno in
še naprej hodila na svoje
sprehode. Enkrat, ko sta
se sprehajala in je sonce
ravno izginjalo za obzorje,
pa se je župnik ustavil in
jo vprašal: »Kaj si
storila?« »Prosim?« je
ženska vprašala nazaj.
»Kaj si storila?« je
ponovil. »Povej mi, kaj si
storila!« Pogledal jo je v
oči: »Sence nimaš.«*

Danska zgodba Rdeča in bela vrtnica se je komaj dobro začela, bil je večer Pravljničnega Rešetanja na 13. pripovedovalskem festivalu Pravljice danes in tistih nekaj otrok, ki so se (po pomoti) znašli na dogodku za odrasle, si je z rokami prekrilo obraz. Pripovedovalka Ana Duša je ob spremljavi zamolklo temačne, izčiščene kitarske linije Damirja Avdiča nadaljevala pripoved: žensko so zaprli v cerkev, kjer so jo obiskali in fizično kaznovali njeni nerojeni otroci, nato je sledila kazen moža, ki se ji je odrekel in jo zapustil, pa osamljena smrt in končna odrešitev v podobi dveh vrtnic – božjega odpuščanja.

Čprav se je vsa dvorana popolnoma umirila, neka gospa iz občinstva si je od napetosti celo pogrizla nohte, tišina pa trajala še nekaj trenutkov, preden jo je prekinilo močno ploskanje, pripovedovalka po koncu nastopa ni bila preveč zadovoljna. »Pripovedujem samo tiste zgodbe, ki se me dotaknejo. To že drugič, pa me še vedno preveč čustveno razburi in 'stisne'. Morala jo bom povedati vsaj še trikrat, preden se spravim z njo, ampak ne bom odnehala – kajti prav to je tisto, kar pripovedovanje naredi tako posebno,« je odločno zatrdila **Ana Duša**. »Ko pripoveduješ, ne igraš in se ne skrivaš v oponašanju tujih glasov in naglasov, temveč si 'ti', govoriš v svojem jeziku – jaz pač v ljubljansčini – in poskušaš podati svojo zgodbo o svojem svetu in sebi v njem.«

Če avtorska zgodba pripada avtorju, ljudska zgodba pripada vsem, zato jo je lažje privzeti in prisvojiti, razmišlja tudi **Irena Matko Lukan**, ena izmed organizatoric pripovedovalskega festivala. Toda največja vrednost ljudskih zgodb je v tem, nadaljuje Matko Lukan, da so se skozi stoletja presejale, znebile odvečnega balasta in v sebi obdržale samo tista najbolj temeljna človeška, že kar filozofska vprašanja: »Kako najti srečo in kaj sreča sploh je, kako odpustiti, prevzeti odgovornost za drugega, ljubiti, biti sočuten in radodaren,

premagati samega sebe in najti pogum – preprosto rečeno, kako in zakaj živeti.«

Ali povedano drugače – če ste mislili, da je razprava o razkolu med žensko samorealizacijo in njeno družbeno (ali če hočete biološko) vlogo od včeraj, prisluhnite raje Rdeči in beli vrtnici. Toda odgovori ne bodo preprosti, saj so se v pravljicah skozi čas nabrale usedline večplastnosti, in tudi v omenjeni zgodbi nihče ni »čist«; vsak ima razlog za svoje početje, svet starodavnih arhetipov pa postane presenetljivo podoben sodobni stvarnos-

Sodobni pripovedni »boom«?

V Sloveniji in tujini lahko v zadnjih letih opazimo povečano zanimanje za ljudsko zgodbo in pripovedovanje nasploh; to je, kot temu pravijo v tujini, »storytelling revival«. »Sama o tem prebujanju pri nas ne bi govorila prenapeto, saj potem ljudje pričakujejo več, kot v bistvu je,« nas je trezno opozorila **Anja Štefan**, še ena gonilna sila 13. pripovedovalskega festivala, ki se je začel pred dobrim tednom in se končuje jutri. »Pripovedovanje je nekaj, kar med nami stalno živi. Ljudje so si vedno pripovedovali, toda različne stvari in na različne načine,« pojasnjuje Štefanova.

Z njo se strinja tudi **Barbara Ivančič Kutin**, znanstvena sodelavka na Inštitutu za slovensko narodopisje. »Življenje se je spremenilo in ljudje nimajo več ne časa ne možnosti, da bi pripovedovanju prisluhnili v svojem domačem okolju, ki je bilo primarni prostor za ljudsko izročilo.« Ključna razlika med pripovedovanjem »nekoč« in danes je kontekst, v katerem do njega prihaja, pravi Ivančič Kutinova. Ljudske pripovedi so se preselile v javni prostor in postale kulturni dogodek, ne pa vrsta zabave, ki bi se zgodila spontano. »Tudi pripovedovalci so drugačni, na festivalu srečamo prave izobražence, na vasi pa enako večje pripovedovalce brez kakršne koli formalne izobrazbe.« Toda med obojimi so številne podobnosti. »Zanimivo je bilo, ko se je na enem izmed svojih gostovanj pripovedovalska ekipa Radia Študent Za dva groša fantazije srečala s tradicionalnim pripovedovalcem iz Čadrga Ludvikom Janežem in se je izkazalo, da si delijo zelo podobne strategije – pridejo pred občinstvo, se mu prilagodijo in glede na odziv improvizirajo. Ludvik Janež se je tako prilagodil 'groševcem', ti pa prav tako spreminjajo svoj nastop glede na to, ali nastopajo v Cankarjevem domu, kjer so bolj umirjeni, ali na Metelkovi, kjer so bolj zabavlaški in humoristi. Oboji so tako nadaljevalci ustne tradicije, saj vsak obdrži le ogrodje zgodbe in glede na razmere, v katerih nastopa, nalaga nanj novo 'besedno meso',« razlaga Barbara Ivančič Kutin.

Rock'n'roll na Metelkovi

Tako kot pripovedovanje nasploh tudi zgodbe za odrasle, ki so zadnje čase spet popularne, niso nič novega. V preteklosti je obstajala pestra paleta pivskih, zabavnih, erotičnih in politično subverzivnih pripovedi, v katerih so se ljudje rogali kraljem in oblasti, Ivančič Kutinova pa naj bi pred kratkim v Mostu na Soči odkrila še eno dragoceno, »čudežno pravljico za odrasle, ki govori o incestnem razmerju med grofom in njegovo hčerko«. Pripovedovanje odraslim je vsaj že petdeset let prisotno v tujini, pri nas pa sta s tem začeli za zdaj še vedno edini profesionalni pripovedovalki na Slovenskem Anja Štefan in Ljoba Jenče.

»Tovrstnih dogodkov se je tako v Sloveniji kot tujini poleg otrok ponavadi udeleževalo nekaj starejše in bolj zrelo občinstvo, ki je bilo večkrat tudi strokovno povezano s pripovedovanjem. To so bili na primer knjižničarji, učitelji, raziskovalci pripovednega izročila ali pripovedni terapevti. Toda pri nas se je zgodilo nekaj, kar lahko poimenujemo za fenomen,« pripoveduje Irena Matko Lukan. Za pripovedovanje se je namreč začel zanimati »cel kup mladih ljudi«, nastala je oddaja Radia Študent Za dva groša fantazije, pri zasnovi katere je sodelovala tudi Alenka Veler, sedanja soorganizatorica festivala. V oddaji so interpretirali različne ljudske pravljice, nato pa so začeli še s Pravljičnimi Rešetanji, pripovedovalskimi večeri na Metelkovi, ki so zbrali povsem drugačno poslušalstvo in »skorajda postali podobni rock koncertom«, pravi Matko Lukanova. Tako imenovanemu klasičnemu načinu pripovedovanja, katerega orodja sta samo telo in glas, so dodali mikrofone in glasbo, pripovedi pa so začeli radikalno posodabljeni.

»Pravljico sem vedno hotel povedati ljudem, ki sem jih imel pred sabo, 'tukaj in zdaj', zato pa so se v mojih pripovedovanjih do sedaj zvrstili trenerji smučanja, Vasja Bajc, politiki, zvezdniki iz rumelega časopisja, moji otroci, pogosto pa sem kar sam postal glavna oseba,« pojasnjuje eden izmed najbolj znanih »groševcev« **Boštjan Napotnik - Napo**.

Rožnati prašiči in metatekstualnost

Polje porajajočega se »sodobnega pripovedovanja« poskuša razširiti tudi letos rojeni Pripovedovalski variete – del gledališkega programa Variete, ki domuje v kavarni Union. Vodita ga Ana Duša in Špela Frlic, sicer obe članici skupine Za dva groša fantazije. Unionski večeri so za razliko od Rešetanj, kjer se zvrsti cela četica pripovedovalcev, namenjeni samo enemu pripovedovalcu ali pripovedovalski skupini, ki lahko povsem po svoje sestavi dramaturgijo večera in poda vsebino na kakršen koli način hoče – če, seveda, izhaja iz ljudske zgodbe.

Stran / Page: 28

Doseg / Reach: 63000

Država / Country: SLOVENIA

Površina prispevka / Size: 1569 cm2

4 / 5

V Varieteju so tako zadnje čase nastali pravi žanrski brikolaži, katerih lep primer je nastop skupine **Gobec in godec** v sestavi Žige Goloba, Boštjana Gombača in Jureta Longyke, ki je prejšnjo soboto nastopila z gostom, istrskim glasbenikom Rudijem Bučarjem. Dogodek, ki je bil videti kot kabarejski večer, je prehajal med kratkimi pogovori, glasbenimi komadi in zgodbami, ki so jih dodatno »ozvočili« z od povsod zbranimi »inštrumenti« – plastično rožnato igračo – puišom, drevesno vejo, različnimi tolkali in še čim. V pravljicah so poleg kočij vozili mercedese, med njimi pa so nagajivo poskakovali elementi družbene in politične satire: brezizhodno butaste cesarske ministre so zasliševali na interpelacijah, istrski »mačoti« pa so hrepeneli po hugo boss »kapotih« na razprodajah v Emporiumu. Poleg vsega bogastva je Žiga Golob poskrbel še za k metatekstualnosti naklonjene duše in, kot pravi sam, podal »intuitivno« refleksijo odnosa med zapisanim in izgovorjenim ter se kritično vprašal o zanesljivosti etnološkega zapisa: »Kako naj vemo, ali gre slovenskim etnologom zares verjeti, da so v sodčku ostale samo tri kapljice vina?«

Naj so Gobec in godec z Rudijem Bučarjem zakuhali še tako eksotično začinjeno pripovedovalsko mineštro, pa je Boris Vlajić na sredinem Pravljičnem Rešetanju šel še korak dlje in prekršil glavno pravilo pripovedovanja – izgubil je z odra. Modra svetloba je zatemnila dvorano, pred občinstvo je sedla ženska (alegorija pripovedne junakinje?), pripovedovalec pa se je z mikrofonom skril med poslušalce.

Ena izmed organizatork festivala Pravljičnice danes **Irena Matko Lukan**: »Pravljičnice govorijo o najbolj temeljnih človeških, že kar filozofskih vprašanjih: kako najti srečo in kaj sreča sploh je, kako odpustiti, prevzeti odgovornost za drugega, ljubiti, biti sočuten in radodaren, premagati samega sebe in najti pogum – preprosto rečeno, kako in zakaj živeti.«

»Mora ti bit' gušt!«

»Vsak pripovedovalec zajema iz zakladnice izročila, ki ga nato poveže z lastnimi izkušnjami, poišče svoj besednjak in naredi nekaj novega. Zato smo si tudi tako različni. Napovedovalci

Radia Študent so na primer zelo nagnjeni k aktualiziranju, mene pa bolj zanima ohranjanje arhaičnega dostojanstva pravljice,« je različne pripovedovalske načine pojasnila Anja Štefan.

»Pripovedovanje kot medij stika med ljudmi mora biti živo in ne rekonstrukcija preteklosti, zato se mi zdi posodabljanje zgodb, kot to delajo Gobec in godec, odlično,« je prepričana tudi **Ljuba Jenče**, ki med mladimi ljubljanskimi pripovedovalci slovi kot mojstrska pripovedovalka, sicer pa nekoliko trši oreh, ko pride do vprašanja spoštovanja tako imenovane klasične oblike pripovedovanja. »Glasba ali mikrofoni je včasih tudi potuha. Poskusite ustvariti vzdušje in se vsakega poslušalca posebej dotakniti samo z glasom. Nekaterim je to dano, v vsakem primeru pa sta za vzgajanje pravega glasu in načina pripovedovanja, za katerim ne bo več 'čutiti papirja', potrebni velika trma in vztrajnost. Zato je vprašanje, ali si kaj takega sploh kdo upa, čeprav nam je danes lažje kot v preteklosti – na javnih dogodkih smo namreč zelo vljudni, včasih so pa tistega, ki jim ni bil všeč, na vasi popolnoma izžvižgali!«

Boštjan Napotnik - Napo pa dodaja: »Pomembno je, da ti je to, kar počneš, 'gušt', in da ljudje, ki so te prišli poslušat, uživajo. Če to dosežeš, potem je vse v redu!«

Stran / Page: 28

Doseg / Reach: 63000

Država / Country: SLOVENIA

Površina prispevka / Size: 1569 cm2

5 / 5

Pripovedovalska oddaja Radia Študent Za dva groša fantazije in pripovedovalsko-glasbeni večeri Pravljična ReŠetanja so zaslužni tako za popularizacijo pripovedovanja pri mlajšem občinstvu kot za razvoj novih pripovedovalskih prijemov – pripovedovalcu, ki se je izražal samo s telesom in glasom, so dodali mikrofone in glasbo, pripovedi pa začeli radikalno posodabljati.

Pripovedovalka in ena izmed organizatorok festivala Pravljičice danes **Anja Štefan**: »Pripovedovanje ni nekaj, kar je izumrlo in smo zdaj znova odkrili. Ljudje so si vedno pripovedovali, toda različne stvari in na različne načine.«